УДК 342.9: 656.1(477)
Рощин В.С.
асп. НУ «Запорізька політехніка»

КОНЦЕПЦІЯ ЛЕГІТИМНИХ ОЧІКУВАНЬ В КОНТЕКСТІ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ УКРАЇНИ

Концепція легітимних очікувань (legitimate expectation) в праві існує вже досить давно. Вважається, що вперше вона була сформульована англійськими суддями в адміністративному праві. Пізніше ця концепція набула поширення в практиці Європейського суду з прав людини (далі ЄСПЛ), а вже звідти дісталася українського правового простору. Наразі відсутня єдина узгоджена теорія легітимних очікувань у міжнародній та національній практиці, що певним чином ускладнює її застосування. Зазвичай поняття «легітимні очікування» розглядається як елемент верховенства права та юридичної визначеності, але вони можуть розглядатися і як об'єкт правового захисту, що не є тотожним суб'єктивному праву або законному інтересу. Відповідно до практики ЄСПЛ, найчастіше законні очікування розглядаються у зв'язку із автономними поняттями майна та власності. Проте сфера застосування принципу легітимних очікувань цим не обмежується і може бути поширена на інші правовідносини. На підставі аналізу практики ЄСПЛ та національної судової практики під легітимними очікуваннями можна розуміти обґрунтовані сподівання особи на отримання або збереження певних прав чи переваг, що базуються на законних підставах. Таким чином, концепція легітимних очікувань може бути реалізована в будь- яких правовідносинах, зокрема в сфері безпеки дорожнього руху.

В контексті Правил дорожнього руху (далі - ПДР) концепція легітимних очікувань вітчизняними науковцями не розглядалась, хоча національні ПДР містять окрему норму, яка може розумітись як легітимні очікування. Мова йде про пункт 1.4 ПДР, який прямо передбачає, що «кожний учасник дорожнього руху має право розраховувати на те, що й інші учасники виконують ці Правила»[1]. Ця норма є безпосереднім нормативним закріпленням легітимних очікувань в Правилах і передбачає законне право чекати від інших учасників руху правомірної поведінки. Сучасні коментарі до ПДР не дають нам навіть приблизного розуміння щодо варіантів застосування цього пункту та гарантій, які він дає учаснику дорожнього руху.

Відповідно до оригінального тексту, цей пункт закріплює право очікувати від інших учасників дорожнього руху правомірної поведінки, але на практиці він застосовується мало коли, через відсутність чіткого розуміння щодо правильності його тлумачення та використання. Навіть в судових рішеннях його зміст інтерпретується звужено.

Виникає питання необхідності існування пункту 1.4, адже в жодному іншому законі аналогічні норми відсутні. Законодавцю немає сенсу додавати в будь-який закон норму про те, що кожна особа має право розраховувати, що інші будуть також дотримуватися його норм, оскільки закони мають загальнообов'язковий характер. ПДР вводять певний порядок дій учасників дорожнього руху з метою їх взаємної безпеки, тому мимоволі стає зрозуміло, що всі повинні їх дотримуватися. Тим більше, що пункт 1.3 закріплює обов'язок учасників дорожнього руху знати й неухильно виконувати вимоги цих Правил і бути взаємно ввічливими, а пункт 1.9 встановлює, що їх порушники несуть відповідальність згідно із законодавством. В більшості випадків пунктів 1.3 та 1.9 було б цілком достатньо для відповідного правозастосвування, тож навіщо нормотворцю потрібна була така деталізація.

На нашу думку це було здійснено для виправлення «перекосів» правозастосування, які склалися та набрали певної стійкості через юридичну невизначеність деяких положень ПДР, що надавали суб'єктам правозастосування необмежену дискрецію. Так само, цей пункт має захищати водія від різноманітних спроб реалізації деяких спірних методів підвищення безпеки, та звільняти від надмірного тягаря виконання обов'язків непокладених на нього Правилами, як наприклад, обов'язку «передбачення» можливої небезпеки для руху ще до моменту її виявлення.[2]

Тож концепція легітимних очікувань в Правилах дорожнього руху на сьогоднішній день є недослідженою темою, яка незаслужено залишена поза увагою науковців, але яка має перспективи для практичного втілення. Її застосування має сприяти усуненню усталених помилок правозастосування, які досталися нам у спадщину від радянських ПДР.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Правила дорожнього руху. Постанова Кабінету Міністрів України № 1306 від 10.10.2001 року / Кабінет Міністрів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text (дата звернення 03.04.2025)

2. Шевцов С.О. Експертний аналіз дорожньо-транспортних пригод: питання передбачення виникнення небезпеки для руху. Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики. Харків 2018. С. 204-206.